UIT SURINAME'S VERLEDEN

DOOR

S. KALFF

I

Het ligt voorzeker grootendeels aan de geringe plaats, welke de koloniën in het leerprogram van onze scholen innemen, dat de kennis daarvan zoo gebrekkig is, en als gevolg daarvan de belangstelling zoo twijfelachtig. Terwijl tal van onderwerpen, waarmee het opkomend geslacht in later leven niets meer uitstaande zal hebben, in de jeugdige hoofden worden gestampt, blijven hun vreemd de geschiedenis, landen volkenkunde van tropische wingewesten, welke nog altijd de plaats van Nederland in de rij der natiën verzekeren.

Wanneer de kennis van Oost-Indië zoolang verwaarloosd werd, hoe moest het wel met die van West-Indië gesteld wezen! Zoo weinig zijn ons de toestanden ginds gemeenzaam dat er een buitengewone ramp, eene voorbeeldelooze droogte b.v., een groote brand, eene verwoestende epidemie, noodig is, zal onze aandacht voor een wijle zich vestigen op eene Nederlandsche bezitting, slechts een halve eeuw jonger dan de Oost-indische. Velen behoefden eene Koloniale Tentoonstelling als die van het jaar 1883 te Amsterdam om zich eene voorstelling te vormen van de maatschappij daar ginds aan de boorden van Suriname en Commewyne. Eerst daar hadden zij het verschil voor oogen tusschen een Javaansh dessahuis en een Karaïbische hut, tusschen het landbouw-gereedschap van den „orang tani” en dat van den Bosch-neger, tusschen het kostuum der Indische nonna en dat der Surinaamsche missie.

De Westindische Compagnie is door de Oostindische, de kolonie Suriname door de kolonie Java steeds dermate overvleugeld geweest, dat de geschiedenis van de eerste op den achtergrond werd gedrongen en voor zoovele Nederlanders een gesloten boek bleef. De hoofdmomenten in de historie van Insulinde, met name de stichting en opkomst van Batavia,

zijn den landgenoot allicht gemeenzaam, met die van Paramaribo staat onze wetenschap vaak op slechten voet. De draden van gemeenschap tusschen beide koloniën loopen niet rechtstreeks; ze kruisen zich in het moederland, of vinden dáár hun aanhechtingspunt. De benoeming van een nieuwen gouverneur, de uitzending van een groep Javaansche immigranten naar Westindische plantages, het bericht van een grooten brand gelijk die van 1821 te Paramaribo, de vondst van een grooten goudklomp, als belofte voor de toekomst, het verhaal van eene verwoestende droogte, in vroeger dagen van een neger-opstand en dergelijke incidenten moeten onze belangstelling voor „de West” telkens, en telkens weer voor kort, doen opflikkeren. Met de vandaar teruggekeerde landgenooten maken wij kennis gelijk Beets ons deed kennis maken met Jan Adam Kegge; d.w.z. oppervlakkig. En minder nog dan oppervlakkig is, bij de groote massa, de bekendheid met land en volk, met de toestanden en de geschiedenis.

Evenwel zijn ook in deze koloniale historie dramatische episoden aan te wijzen. Ook hier treden figuren naar den voorgrond even scherp omlijnd enforsch van trekken als, hier en daar, in de geschiedenis van Oostindië, terwijl het in de lotgevallen der kolonie aan afwisseling niet ontbreekt. Toen uit Nieuw Nederland de Nederlanders verdrongen waren door een krachtiger volksstam en met eene grootere koloniale toekomst, bemachtigde de Hollandsche kommandeur Krynssen in 1667 Suriname. Wat den vaderen in het noorden van Amerika ontnomen was, verhaalden zij op het zuiden. Krynssen was een Zeeuw en die, evenals de Ruyter, voor de heeren Lampsens had gevaren. De Zeeuwen hadden op deze kust, zoo niet de oudste, dan toch zeer oude brieven. Hunne nederzettingen dagteekenden van vóór het jaar 1600, waren derhalve geenszins jonger dan de eerste Nederlandsche factorijen in de Molukken. Doch de *Westindische Compagnie*, die in 1621 was opgericht, verschilde in karakter van de Oostindische; vooral daarin dat zij evenzeer ter kaapvaart als ter koopvaardij voer. West-Indië was van ouds het beloofde land voor boekaniers en filibustiers. De gezagvoerders der schepen waren geene bevaren marskramers, die hunne vaartuigen met Moluksche specerijen kwamen bevrachten in ruil voor katoentjes en „neurenborgery”; veeleer handelden zij als „visschers met

droge netten". Op de Oostinjevaarders moest men de winst uit het grootluik opdiepen, op de Westindiërs trachtte men hetzelfde te doen uit eens andermans grootluik. Het feit in aanmerking genomen dat zij het in de eerste plaats op Portugees en Spanjaard verzien hadden, waren zij als herboren Watergeuzen aan te merken.

In den O.I. Archipel bestond eene inlandsche maatschappij, bestonden onafhankelijke rijken waarmede te handelen viel: Atjeh, Bantam, Cheribon, Mataram, Ternate, enz. Doch in het noorden van Zuid-Amerika was de grond òf tot eigendom verklaard van de kronen van Spanje en Portugal, òf ingenomen door wilden van het zuiverste water. De Javanen en Maleiers waren ontwikkelde volksstammen in vergelijking van menschenetende Karaïben. Aan deze nomadische barbaren waren geene manufacturen te slijten; aan een openbaren vijand als de Kastilianen nog veel minder. Het kwam er slechts op aan zich de eersten van het lijf te houden, en den laatsten zooveel buit als doenlijk was afhandig te maken. De equipage van de schepen der W. I. Compagnie vertoonde het tamelijk getrouwe type van den Nederlandschen zeeschuurmer, en de admiraal Piet Hein verschilde het meest in titel en lastbrieven van den vrijbouter Claes Compaan. Roofde deze voor eigen rekening, Piet Hein kaapte „in commissie”.

Intusschen hadden diens exploiten de in 't achterschip geraakte maatschappij de handen ruim gegeven, en eerlang legden directeuren er zich op toe om de kusten van Guiana en Brazilië, zoo vaak afgeschuimd, in bezit te nemen en in bezit te houden. Nederlandsche kapiteins legden volkplantingen aan langs de boorden van Amazone en Orinoco, op enkele Westindische eilanden mede. Deze stations vorderden al dadelijk eenig bolwerk, tot verdediging tegen de wilden; zij werden het steunpunt voor kolonisatie. Was het directeuren met deze laatste toen reeds ernst geweest, zij hadden er allicht iets meer aan ten koste kunnen leggen. Want zulke voordeelen als van de W.-I. Compagnie, toen zij de schatten van de Zilvervloot te Amsterdam tentoonstelde, waren door de O.-I. Compagnie met een enkele „schipvaart” nooit bezeild geworden. Spoedig daarna werd aan de aandeelhouders eene uitkeering van vijftig ten honderd gedaan. De keurvorst van de Pfaltz reisde uit nieuwsgierigheid met zijn gevolg naar de boorden

van 't schiprijk IJ, ten einde dien buit van 11½ miljoen gulden eens te bekijken. Er werd aanstonds een plechtige dankdag gehouden, er werden vreugdevuren gebrand en denkpenningen geslagen. Dit was de gulden tijd der W.-I. Compagnie, en waarin zij met de Oostindische kon wedijveren. In 1629 waren op Brazilië's oostkust door Loncq, door Bankert en andere admiraals gewichtige havens op de Portugezen veroverd. Op Olinda, op Fernambuco en het Recif woei de Statenvlag. Er werden aanstalten gemaakt om overzeesche handelsposten te vestigen gelijk de Maatschappij van Verre die in den Indischen Archipel had tot stand gebracht; er werden vloten uitgerust — een met 4000 man aan boord en 700 kanonnen — sterker dan er ooit een voor de O.-I. Compagnie naar de „nagelryke landvoogdye" der Molukken had koers gezet.

Doch behalve de Nederlanders hadden ook Engelschen en Franschen hunne factorijen in Zuid-Amerika, en reeds lang. In Suriname waren enkele punten door kolonisten uit Cayenne bezet geweest, maar weer ontruimd geworden. Daarna hadden de Engelschen er zich gevestigd; toen Krijnssen hier in 1667 de Hollandsche vlag plantte, was Suriname in hun bezit. Wel is waar heroverden zij kort daarop de kolonie met een vloot onder bevel van kapitein Hermans, maar de vrede van Breda, welke in het jaar 1667 Nieuw Nederland aan Engeland toeweest, liet in de Zuid-Amerikaansche kolonie den grond aan Nederland. De gouverneur van Barbados gaf aan de Britsche volkplanters last om met have en goed de kolonie te ontruimen; niets dan het land zelf behoefde men aan de Hollandsche *mynheers* over te geven. Twaalfhonderd blanke „coloniers" trokken daarop naar Barbados en andere Engelsche stations, en met hen de tilbare have, de slaven, het rundvee, zelfs een achttal suikermolens voor zoover die vervoerbaar waren. Er was toen weinig meer dan de natuur er tot stand had gebracht. En voor deze onttakelde nederzetting, benevens de cilanden Tabago en St. Eustatius had men eene gevestigde volkplanting als het latere New York moeten afstaan.

Het duurde lang voordat dit ontredderd domein bewoonbaar, en daarna toonbaar werd. Het Joden-element droeg hiertoe niet weinig bij; de medestanders van dien David Nassy, welke reeds in 1659 van de W.-I. Compagnie verlof had bekomen tot het vestigen van eene kleine kolonie in de groote,

en wier aantal spoedig door geloofsgenooten uit Livorno was vermeerderd. Doch hun landbouw en hun negotie alleen konden deze koloniale affaire er niet bovenop helpen. De W.-I. Compagnie beschikte niet over de duurzame handelsrelatiën en een zoo gunstig operatieveld als de O.-I. Compagnie. Terwijl de aandeeleu der laatste (in 1663) tot 470 ten honderd stegen; terwijl er ladingen binnenvielen van 6 millioen, die aan inkoop nog geen 2 millioen gekost hadden en een voorbeeldelooze handelsvoorspoed het buitenland prikkelde tot soortgelijke ondernemingen, ging het met de West-Indische den slakken-, en daarna zelfs den kreeftengang. *Haar* gouden tijdperk was dat der kaapvaart geweest, en toen door de veranderde staatkundige omstandigheden deze bron opdroogde, zocht men te vergeefs naar een „aequivalent”. Daarbij, het was niet alleen de ontstentenis van hulpbronnen gelijk men ze in Oost-Indië bezat, het was mede het voortdurend krijgvoeren, nu met Engeland, dan met Frankrijk, dat de zaken achteruit bracht. Hadden in het ver afgelegene Insulinde een Coen, een Speelman, een Maatsuycker zulke aanvechtingen van vreemde vloeten te doorstaan gehad, ook op Java en in de Molukken had de kans kunnen keeren, en de kaart van het Nederlandsch grondbezit er anders kunnen uitzien. De Portugezen en Spanjaarden eenmaal „uitgeboend” hadden deze landvoogden zich alleen tegen een inlandschen vijand te weren gehad; de vuurproef van Britsche kanonnen en „rooibaadjes”, gelijk later in 1811, werd hun niet opgelegd.

Bij het toenemend verval van zaken trachtten directeuren der W.-I. Compagnie octrooi en goederen der maatschappij van de hand te doen, maar tevergeefs. Voorstellen tot fusie met de O.-I. Compagnie waren geweigerd; deze wenschte haar fortuinlijk koggeschip niet te vertuilen aan een wrakke schuit. Toen begon men te reconstrueeren. Een nieuwe vennootschap werd in 1674 opgericht, en acht jaren later de kolonie Suriname voor f 260.000 aan deze verkocht door de provincie Zeeland, welke dit gedeelte van Guiana, door een Zeeuwschen admiraal veroverd en door Zeeuwsche voorttrekkers gekoloniseerd, steeds als haar domein had aangemerkt. Het volgend jaar werd Suriname nog eens weer vernegotieerd, en voor gelijk bedrag. Voor een derde ging zij over aan de stad Amsterdam, voor een ander derde aan Cornelis van Aerssen,

heer van Sommelsdijk, terwijl de maatschappij zelve het resteerende part behield. Aldus hervormd heette deze maatschappij voortaan: Geoctroyeerde Societeit van Suriname.

De eerste Hollandsche gouverneur der kolonie was aangesteld geworden door den veroveraar, door Krynssen, en heette Maurice de Rama. Had Coen zijne vaderstad herdacht toen hij het toekomstige Batavia met den naam Nieuw Hoorn wilde doopen, Krynssen deed het de zijne toen hij het toekomstige Paramaribo den naam Nieuw Middelburg gaf. Terwijl, in aansluiting daarmede, het op de Engelschen veroverde fort den naam Zeelandia bekwam. Tijdens de dading met Amsterdam en Sommelsdyck tot stand kwam, was Laurens Verboom kommandant van dit fort; en tevens, naar het schijnt, van het door Europeanen bewoonde vlek, dat de plaats van het voormalige Karaïbendorp had ingenomen. De nieuwe transactie bepaalde evenwel de benoeming van een nieuwen bestuurder, en Sommelsdyck zelf had zich daarvoor aangeboden. Ver van zijn goed duchtte hij dicht bij zijn schade te wezen; hij was voor één derde eigenaar, en als iemand er belang bij had het land te zien prospereeren, dan, meende hij, was hij 't zelf.

Begin van 1683 kwam hij in de kolonie, met 300 man krijgsvolk. Zijn titel was wydluftig genoeg; behalve heer van Sommelsdyck heette hij zich ook heer van Plaat en Bommel, sire en markies van Chatillon, baron van Bernière en Bassors. Hij behoorde tot eene oude patricische familie en had tot grootvader den sluwen François van Aerssen, die in 1609 ambassadeur der Staten Generaal te Parijs was, daarna raadsman van twee Oranjeprinsen; Maurits en Frederik Hendrik. De kleinzoon was vermogend genoeg om eene som van ongeveer f 87.000 aan de ontbonden W.-I. Compagnie voor zijn derde part in de kolonie Suriname te kunnen uitkeeren, en tevens om zonder jaarwedde den post van gouverneur te bekleeden. Naar 't schijnt zag hij geen kans om een ambt van gewicht in de Republiek machtig te worden, en wilde liever de eerste in een kleine plaats dan de tweede in Rome wezen. Eene oude *Beschryvinge van de colonie Suriname* vermeldt dat de prins van Oranje (Willem III) aan Sommelsdyck bij diens benoeming de vraag stelde, „wat zyn Ed. dog bewoog zulken moeylyken last op zich te nemen, als reeds zo groote

goederen en aanzien bezittende; waarop dan zyn Ed. antwoordde, dat de voornaamste beweegreden daertoe was om regt en gerechtighejd te oeffenen". Ook een andere schrijver over Suriname, Thomas Pistorius, getuigde dat de nieuwe gouverneur zijne taak aanvaardde „met heilryke oogmerken bezwangert om veele ingesloopen misbruiken te keer te gaan en zoodanige Wetten en Voorzieningen te maaken als die tot welzijn van de Colonisten, en tot verbeeteringe en bloei van de Colonie zelf strekken konden".

Wat het antwoord aan den prins betrof, Breëro zou er misschien van gezegd hebben:

„Hy wil syn graviteyt met groote woorden houden". — Reeds van Kampen stelt de zaak anders voor, en evenzoo Busken Huet. Voor dat hij zijne toekomst verbond aan die van een zoo desolaten kolonialen boedel als Suriname toen reeds was, diende Sommelsdyck in het leger der Republiek als hoofd-officier van de cavalerie. In zijn jongen tijd groeide hem vrij wat wild haar op het hoofd. Althans in de *Mémoires* van Jean Rou, weleer huisonderwijzer in de familie van Aerssen, worden voorbeelden aangehaald van zijne ruwheid en losbandigheid. Eerst na eene bewogen jeugd was er huisvadersvleesch aan hem gegroeid; hij had een huwelijk gesloten met de dochter van den Franschen markies en luitenant-generaal Du Puys de St. André Montbrun. Waarschijnlijk was 't het aandenken van zijn grootvader, het aanzien waarin deze als gezant bij het Fransche hof en bij den kardinaal de Richelieu gestaan had, 't geen voor deze vermaagschapping met een van Frankrijks aanzienlijke geslachten den weg bereidde. „Een zoo vermogend partikulier", zoo leest men bij Busken Huet, „in zijne eigene oogen zulk een aanzienlijk edelman, door zijn huwelijk met eene adellijke Fransche vermaagschapt aan geslachten van zulk een rang in het buitenland, zou het beneden zijne waardigheid geacht hebben gouverneur eener volkplanting te worden, indien er niet het een of ander op hem ware aan te merken geweest".

Daarbij kwam, dat hij zelf zijne positie in Nederland eenigszins wankel had gemaakt. Zijn grootvader was vertrouwensman geweest van twee Oranjeprinsen, zijn huis Oranjegezind van ouder tot ouder. Doch de kortwieking van het Nassau-huis gedurende het stadhouderlooze tijdperk, en tegelijk het

succes van Jan de Witt deden Sommelsdyck twijfelen aan de zaak van den prins. Hij begon te gelooven dat de Oranjeson voor langen tijd was ondergegaan en, de huik naar den wind hangende, knoopte hij met den eminenten raadpensionaris onderhandelingen aan over zijne aansluiting bij de anti-stadhouderlijker partij. Sedert werden de hekken verhangen door den moord der de Witten en het herstel van den prins in de erfelijke waardigheden van zijn huis. De adellijke hoofdofficier, wiens voorzaat aan de Oranjes zulke notable diensten had bewezen, werd toen door Willem III wel weer aangenomen, maar ongeveer gelijk de maarschalk Daendels (met wien de heer van Sommelsdyck meer dan een trek gemeen had) door koning Willem I. Beiden hadden hun zondagsoortje verspeeld; zij waren, zooal geen valsche, dan toch slechts halve broeders; Oranjeklanten, maar niet *of the right breed*.

Dewijl hij derhalve onder het stadhouderlijk bewind niet veel meer te verwachten had, interesseerde hij zich in eene kolonie en ging er koninkje spelen, liever dan in 't vaderland cavalerie-officier met eene twijfelachtige toekomst te blijven. In het begin van 1684 kwam hij in het fort *Zeelandia*, bolwerk van Paramaribo. Hij vond er eene onaanzienlijke negorij en een kolonialen morswinkel. De stad, juister het vlek, bestond toen uit nog geen dertig huizen, meest herbergen en smokkelaarsverblijven. In het binnenland waren ongeveer vijftig plantages, doch veelal onder beheer van vreemden. Het euvel van het absenteïsme wortelde hier reeds vroeg; de eigenaren woonden buitenslands en verteerden dáár hunne winsten. De jurisdictie over deze ondernemingen, geoefend over geïmporteerde Afrikaansche negerslaven, was vaak de jurisdictie van een Legree, den slavenhandelaar uit *Uncle Tom's Cabin*. De meester velde naar willekeur vonnis, en de bastiaan met de zweep voerde het uit. De soldaten ter hoofdplaats, in het fort, waren weinig meer dan bandieten in uniform. Bij de ontruiming der kolonie door de Engelschen waren de beste elementen naar Barbados en andere West-indische eilanden getrokken; het grondsop, dat overbleef, was voor de goddeloozen.

Om van zulk een verward comptoir eene ordelijke kolonie te maken, was geen lichte opgave. Maar de nieuwe gouver-

neur was er tegen opgewassen. Hij ook was van het deeg waarvan toen koloniale baanbrekers werden gekneed, regenten als Jan van Riebeek en Simon van der Stel, die eveneens met zulke onhandelbare „coloniers” hadden huis te houden, en zich aan de Kaap te handhaven tegen Kaffers en Hottentotten gelijk Sommelsdyck in Suriname tegen Marrons en Karaïben.

Aanstands stelde hij een raad van justitie in en schiep een politiewezen; al viel het moeilijk om in dit land der blinden de eenoogigen te vinden, die voor de rest het recht konden bedienen. Een weeshuis werd opgericht, en tevens eene Desolate Boedelkamer. Tot verbetering van het vervallen defensiewezen liet hij twee sterkten aanleggen, waarvan één met zijn naam. De Indianen, welke de kolonie bestookten, en de benden gedroste plantage-slaven schoof hij zich voor eerst van den hals door een verdrag met hen te sluiten, in afwachting dat hij hen aan zou kunnen. Uit de ongewijde verbintenissen van Europeanen met inlandsche en met neger-vrouwen was een talrijke basterdteelt ontstaan, en ook met dit euvel kampte de gouverneur. Doch kampte, niet minder dan de landvoogden op Java, zonder te overwinnen. Echter deed hij het mogelijke en verbood de huwelijken tusschen blank en bruin, of blank en zwart; reeds buiten het huwelijk kwamen er kleurlingen genoeg op de wereld. Hij hoopte dat de steun, dien hij aan de Hervormde Kerk gaf, zoomede aan het verwaarloosd onderwijs, ten goede zou komen aan de zuiverheid der zeden, en daarmee aan de zuiverheid des bloeds. Beiden echter zouden zwakke breidels blijken te zijn voor de menschelijke hartstochten, hier gelijk elders.

Daar waren verder de misbruiken voortvloeiende uit de slavernij, en van welken aard die waren laat zich eenigszins gissen uit de bepaling, dat geen negerslaaf door zijn eigenaar mocht worden verminkt of ter dood gebracht; alleen gebrandmerkt. Zoodra Quassie of Boachi het bosch in was geweest en weder opgevangen kreeg hij, behalve zijn dracht slagen, het gloeiend ijzer op den arm. Zóó leerde men de recidivisten kennen. De gestrengheid, waarmee hij niet alleen den slavenhouder, maar ook den inboorling het halsrecht ontnam, dreef hem soms tot het uiterste. De rechtsbegrippen geldig voor Europeanen pasten daarom nog niet voor onontwikkelde

wilden, gelijk ze de schrale inheemsche bevolking des lands uitmaakten. De gouverneur streek gelijk vonnis zoowel over den Europeaan, die zich van zijne toerekenbaarheid bewust was, als over den inboorling, wiens voorvaderlijk begrip van goed en kwaad dikwijls vloekte met westersche opvatting. De hoofdman van een Indiaanschen stam, onder het rechtsgebied van het fort *Zeelandia* behoorende, had eene van zijne drie vrouwen ter dood laten brengen, en werd deswege in hechtenis genomen. Het feit bewezen zijnde was zijn proces spoedig opgemaakt: de straf des doods werd over hem uitgesproken. „Waarover”, zoo luidt de kroniek, „hij zelf en de andere Indianen zeer ontstelt waren, zeggende dat het hun vreemd voorkwam dat hij gedood zou worden om een Vrouw, *dewijl hij nog twee andere hadde*. Waarop Zijne Excellentie door een Tolk, zijnde de Overste van de synagoge der Joden, die de Indiaansche tale verstont, hem liet zeggen dat de God, die Hemel en Aarde schiep, ons geboden had dat, die des menschen bloed vergiet, diens bloed weder zal vergoten worden”.

De executie had voortgang; doch waarschijnlijk bleef het den Indianen even duister als voorheen waarom deze zaak niet volgens hun eigen wet terecht was, en waarom eigenlijk deze blanken een opperhoofd doodden. die na het opruimen van een zijner vrouwen er nog wel twee overhield.

De samenleving in Suriname vormde toen een ware koloniale lappedeken. Er woonden nog afstammelingen van de oude Fransche kolonisten, welke eenmaal onder Poncet de Bretigny uit Cayenne herwaarts waren gekomen. Er waren Engelsche volkplanters, die nog tot de oude garde van lord Parham behoorden en den giftbrief hadden gezien, krachtens welken Karel II dien edelman en zijn medestander Hide met het land van Suriname beschonken had; haast met hetzelfde recht als waarmee eenmaal de paus van Rome, ten bate van de kroon van Aragon en Kastilië, over de beide Indiën beschikte. Er waren voorts Spanjaarden en Portugezen, uit Nieuw Spanje en Brazilië herwaarts geëmigreerd, Portugeesche Joden, sedert 1644 in het land gevestigd, Zeeuwen, die de tochtgenooten van admiraal Krynssen waren geweest, en eene talrijke mestiezenklasse, geboren uit de vermenging van een dozijn verschillende rassen. *(Wordt vervolgd).*